

NACRT
LOKALNOG AKCIONOG PLANA ZA BORBU PROTIV VRŠNJAČKOG
NASILJA OPŠTINE KOLAŠIN 2020 – 2022.

Lokalni akcioni plan za borbu protiv vršnjačkog nasilja Opštine Kolašin 2020-2022. godine je razvojni dokument koji ima za cilj razvoj kapaciteta i odgovora u stvaranju zaštitnih mehanizama za borbu protiv vršnjačkog nasilja za učenike osnovnih i srednjih škola. Vršnjačko nasilje u školama je problem sa kojim se udruženo moraju boriti kako država, tako i obrazovne institucije i roditelji, ali i lokalne institucije, organizacije civilnog društva i mediji.

U tom kontekstu, neophodno je pomenuti da je Opština Kolašin ostvarila saradnju sa NVO Juventas u okviru projekta „Koalicija protiv vršnjačkog nasilja u crnogorskim školama“ koji realizuju NVO Juventas, Udruženje Roditelji, Unija srednjoškolaca, Centar za podršku lokalnom i regionalnom razvoju, uz institucionalno partnerstvo sa Ministarstvom prosvjete i uz finansijsku podršku EU. U okviru ovog projekta sprovedeno je **istraživanje u osnovnim i srednjim školama u Crnoj Gori**¹, koje je imalo za cilj ispitivanje različitih dimenzija vršnjačkog nasilja u crnogorskim školama i čiji nalazi, između ostalog, pokazuju da je svaki peti učenik kako osnovnih, tako i srednjih škola doživio neki oblik vršnjačkog nasilja u prošloj školskoj godini. Takvi nalazi obavezuju sve relevantne društvene aktere na aktivniju borbu i udružene napore kako bi se smanjio broj djece i učenika izloženih vršnjačkom nasilju, a istovremeno i djece i učenika koji su počinioci vršnjačkog nasilja.

Polazeći od navedenog, Opština Kolašin je pristupila izradi Lokalnog akcionog plana za borbu protiv vršnjačkog nasilja Opštine Kolašin 2020-2022. godine i u tom cilju donijela Odluku o izradi lokalnog akcionog plana za borbu protiv vršnjačkog nasilja, a nakon toga rješenje o formiranju radne grupe za izradu ovog dokumenta. Strateški osnov za izradu i usvajanje ovog dokumenta predstavlja **Strategija za prevenciju i zaštitu djece od nasilja sa akcionim planom 2017–2021.**² čiji opšti cilj podrazumijeva jačanje uloge nacionalnog sistema u okviru multidisciplinarnog odgovora u: prevenciji nasilja i zaštiti fizičkog i mentalnog zdravlja djece koja su izložena nasilju ili su u riziku od nasilja; pružanju njege i usluga za djecu žrtve nasilja i ublažavanju zdravstvenih i drugih negativnih posljedica nasilja. Imajući u vidu da je vršnjačko nasilje u školama i van njih ozbiljan problem koji zahtijeva koordinisan odgovor i djelovanje različitih aktera na lokalnom nivou, u cilju izrade ovog dokumenta formirana je međusektorska radna grupa koju su činili: predstavnici Sekretarijata za društvene djelatnosti, poslove opšte uprave i kadrovska pitanja, JU OŠ „Risto Manojlović“, JU SMŠ „Braća Selić“, Područne jedinice Centra za socijalni rad Mojkovac i Kolašin, Doma zdravlja i Odjeljenja

¹ Istraživanje o vršnjačkom nasilju u crnogorskim školama dostupno na linku www.juventas.co.me

² Strategija za prevenciju i zaštitu djece od nasilja sa akcionim planom 2017–2021. dostupna na linku <http://www.mrs.gov.me/biblioteka/strategije>

bezbjednosti Kolašin. Sekretarijat za društvene djelatnosti, poslove opšte uprave i kadrovska pitanja je koordinirao proces izrade ovog dokumenta, uz podršku NVO Juventas i eksterne konsultantkinje. Članovi radne grupe su na partnerskoj osnovi i kroz konstruktivan dijalog pripremili nacrt ovog dokumenta čiji je opšti cilj unaprjeđenje preventivnog djelovanja svih relevantnih aktera u suzbijanju različitih oblika vršnjačkog nasilja, kao i unaprjeđenje podrške žrtvama vršnjačkog nasilja i njegovim počincima.

1. POJAM VRŠNJAČKOG NASILJA

Ne postoji jedinstvena definicija vršnjačkog nasilja. U engleskom govornom području, ali i u međunarodnoj literaturi, koristi se izraz *bullying* koji označava nasilničko ponašanje. Isti termin se može pronaći i u domaćoj literaturi, kao i u Strategiji za prevenciju i zaštitu djece od nasilja sa akcionim planom 2017–2021. u kojoj se navodi da je „potrebno ojačati napore na suzbijanju vršnjačkog nasilja (*bullying*).“ Norveški istraživač Dan Olveus (1993) definisao je nasilje kao ponavljano nasilno ponašanje prema relativno nemoćnom vršnjaku. Smith, Schneider, Smith, i Ananiadou (2004) definisali su vršnjačko nasilje kao „naročito zlonamjerna način nasilnog ponašanja karakteriziranog ponavljanim nasiljem protiv slabijih žrtava koje se ne mogu same odbraniti”³.

Dakle, pod pojmom nasilje među školskom djecom, ili vršnjačko nasilje obično se podrazumijevaju ponašanja koja obuhvataju agresivno ponašanje ili ponašanje kojem je namjera da se povrijedi ili ugrozi druga osoba. Ono se ponavlja više puta kroz određeni period, a odnos između počinioca vršnjačkog nasilja i žrtve karakteriše dominacija moći ili snage. Može imati oblik: udaranja, guranja, nanošenje boli, odnosno tjelesnih povreda, prijetnji, uzimanja i uništavanja ličnih stvari, ogovaranja, ruganja, omalovažavanja, ismijavanja, neželjenih dodira, štipkanja, komentara seksualne prirode, izolacije, ignorisanja, krađe, iznuđivanja novca itd.

Nasilje među djecom može biti *direktno* i *indirektno*. Direktno uključuje: ruganje, ponižavanje, vrijeđanje, kritikovanje, naređivanje i zahtijevanje podređenosti, udaranje, čupanje i sl. Indirektno nasilje je teže uočljivo, kao npr. namjerno isključivanje djeteta iz grupnih igara, ogovaranje djeteta itd.

Glavni kriterijum za klasifikovanje nasilja podrazumijeva način na koji se nasilni postupak izvodi tj. način nanošenja štete. Na osnovu ovog kriterijuma nasilje možemo podijeliti u dva glavna oblika *fizičko* i *verbalno*. *Fizičko* koje dovodi do stvarnog ili potencijalnog tjelesnog

---

³ EUROPEAN SCHOOLNET – Istraživanje Vršnjačko nasilje u školama dostupno na http://enable.eun.org/c/document_library/get_file?uuid=1dc9200a-7b5d-48d5-ba35-927b58fdd7d0&groupId=4467490

povrjeđivanja - podrazumijeva udaranje, guranje, štipanje, čupanje i sl. *Verbalno* nasilje najčešće prati fizičko, a podrazumijeva vrijeđanje, širenje glasina, zadirkivanje, ismijavanje, ogovaranje. U navedenim oblicima nasilja mogu se izdvojiti i četiri podvrste.

Emocionalno/psihološko nasilje podrazumijeva verbalni i neverbalni napad, kao i namjerno isključivanje, izbjegavanje i zapostavljanje od vršnjačke grupe. Ovaj oblik nasilja dovodi do trenutnog ili trajnog ugrožavanja psihičkog i emocionalnog zdravlja i dostojanstva. Kao posljedice ove vrste nasilja mogu se javiti gubitak samopouzdanja, motivacije i volje, zdravstveni problemi uzrokovani stresom, često odsustvovanje iz škole usljed psihosomatskih manifestacija (bol u stomaku i sl).

Seksualno nasilje podrazumijeva ugrožavanje seksualnog identiteta žrtve omalovažavanjem ili primoravanjem na neki vid seksualne komunikacije. Seksualno nasilje može se ostvariti različitim načinima (verbalno, postavljanjem neugodnih komentara, pitanja, fizički, direktnim kontaktom, izlaganjem žrtve pornografskom sadržaju, egzibicionizmu i voajerizmu).

Elektronsko nasilje se odnosi na objavljivanje povrjeđujućih ili surovih tekstova ili slika koristeći internet ili druga digitalna sredstva komunikacije. (*Willard, 2004.*) Ovaj oblik nasilja u posljednje vrijeme postaje sve više zastupljen. Neke forme ovog nasilja mogu biti: elektronske poruke koje sadrže vulgarnost i uvrede, prijeteće poruke, lažno predstavljanje, namjerno izostavljanje nekog iz on-line grupe, foruma, diskusionih lista. Ovaj oblik nasilja privlačan je i onima koji primjenjuju nasilje, zato što im pruža pogodnost koju drugi oblici nasilja nemaju, a to je anonimnost.

Ekonomsko nasilje podrazumijeva krađu i iznuđivanje novca i drugih vlastitih predmeta žrtve.

2. PREGLED PRAVNOG I INSTITUCIONALNOG OKVIRA U OBLASTI VRŠNJAČKOG NASILJA

2.1. PRAVNI OKVIR

2.1. Zakonodavni i strateški okvir

Analiza zakonodavnog okvira i politika iz oblasti vršnjačkog nasilja⁴ sadrži pregled međunarodnog pravnog okvira, kao i detaljan pregled zakonodavnog i nacionalnog institucionalnog okvira i politika koje se odnose na vršnjačko nasilje. S tim u vezi, neophodno je istaći da pojam vršnjačkog nasilja nije posebno prepoznat u crnogorskom normativno-pravnom okviru, već u situacijama kada se dogodi vršnjačko nasilje, nadležni organi postupaju u skladu sa propisima kojima je uređeno pitanje nasilja u porodici, socijalne i dječje zaštite, postupanja sa maloljetnicima koji su učinioci krivičnih djela, kao i drugim propisima koji na određeni način uređuju pitanja koja se odnose na nasilje.

Konvencija o pravima djeteta⁵, usvojena od Generalne skupštine Ujedinjenih nacija, 20. novembra 1989. i koju je ratifikovala Crna Gora je najznačajniji dokument za sveobuhvatnu zaštitu prava djeteta kako na međunarodnom nivou, tako i u Crnoj Gori. Ratifikacijom ovog dokumenta Crna Gora se obavezala da će preduzeti sve odgovarajuće zakonske, upravne, društvene i obrazovne mjere da bi se dijete zaštitilo od svih oblika fizičkog, ili mentalnog nasilja, povrede ili zlostavljanja, zanemarivanja ili nemarnog postupka, zloupotrebe ili eksploatacije, uključujući i seksualno zlostavljanje dok je na brizi roditelja, zakonskih staratelja ili bilo koje druge osobe koja se brine o djetetu (član 19). Takve zaštitne mjere treba da u odgovarajućoj mjeri uključuju i djelotvorne postupke na uspostavljanju društvenih programa da bi se pružila potrebna podrška djetetu i onima koji se brinu o djetetu, kao i drugih oblika sprečavanja i identifikacije, prijavljivanja, preporučivanja, istraživanja, liječenja i praćenja slučajeva zlostavljanja djece opisanih ranije i, kada je to potrebno, sudsko uključivanje.

Propisi koji u Crnoj Gori regulišu oblast nasilja, pa samim tim i vršnjačkog nasilja obuhvataju:

- **Ustav Crne Gore**⁶ (*Službeni list Crne Gore*, br. 1/07 i 38/2013 – *Amandmani-X-XVI*);
- **Porodični zakon**⁷ (*“Službeni list RCG”, 1/07 i „Službeni list CG“ broj 53/16*)

⁴ Analiza zakonodavnog okvira i politika iz oblasti vršnjačkog nasilja dostupna na linku <http://www.stopnasilju.me/files/documents/1558960513-Analiza.pdf>

⁵ Konvencija o pravima djeteta (1989), dostupna na <http://www.ombudsman.co.me/djeca/index.php>

⁶ Ustav Crne Gore, dostupan na: <http://www.skupstina.me/images/dokumenti/ustav-crne-gore.pdf> ;

⁷ Porodični zakon, dostupan na: <http://www.mpa.gov.me/biblioteka/zakoni>

- **Opšti Zakon o obrazovanju i vaspitanju**⁸ (“Službeni list RCG”, br. 64/02 i 31/05 i “Službeni list CG”, br. 49/07, 39/13, 44/13 i 47/17)
- **Zakon o zabrani diskriminacije**⁹ (“Službeni list CG”, br. 46/10, 18/14 i 42/17)
- **Zakon o zaštiti od nasilja u porodici**¹⁰ (“Službeni list CG”, broj 46/10)
- **Zakon o socijalnoj i dječijoj zaštiti**¹¹ (“Službeni list CG”, br. 27/13, 1/15, 56/16, 66/16, 1/17, 42/17 i 50/17)
- **Zakon o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku**¹² (“Službeni list Crne Gore”, br.064/11 od 29.12.2011, 001/18 od 04.01.2018)
- **Zakon o zdravstvenoj zaštiti**¹³ (“Službeni list CG”, br.3/2016, 39/2016, 2/2017 i 44/2018.)
- **Zakonik o krivičnom postupku**¹⁴ (“Sl. list CG”, br. 57/2009, 49/2010, 47/2014 - odluka US, 2/2015 - odluka US, 35/2015, 58/2015 - dr. zakon i 28/2018 - odluka US)
- **Krivični zakonik**¹⁵ (“Sl.list RCG”, br.70/2003, 13/2004-isp.i 47/2006 i “Sl.list CG”, br.40/2008, 25/2010, 32/2011, 64/2011-dr. Zakon, 40/2013,56/2013, isp., 14/2015, 42/2015, 58/2015- dr.zakon,44/2017 i 49/2018).

Pored navedenih, drugi relevantni zakoni u oblasti vršnjačkog nasilja su i: **Zakon o naknadi štete žrtvama krivičnog djela nasilja**, **Zakon o zaštitniku ljudskih prava i sloboda**, **Zakon o posredovanju**, **Zakon o medijima** itd. Detaljna analiza najvećeg broja navedenih zakona dostupna je u pomenutom dokumentu „Analiza zakonodavnog okvira i politika iz oblasti vršnjačkog nasilja“, dok je u nastavku dat prikaz ključnih odredbi, odnosno prava i obaveza koje su predviđene ključnim propisima u ovoj oblasti.

Ustavom Crne Gore u dijelu koji govori o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima i slobodama predviđena su prava djeteta (član 74). U skladu sa ovim članom, dijete uživa prava i slobode primjereno njegovom uzrastu i zrelosti. Djetetu se garantuje posebna zaštita od psihičkog, fizičkog, ekonomskog i svakog drugog iskorišćavanja ili zloupotrebe.

⁸ *Opšti Zakon o obrazovanju i vaspitanju*, dostupan na: <http://www.mps.gov.me/biblioteka/zakoni>

⁹ *Zakon o zabrani diskriminacije*, dostupan na www.sluzbenilist.me

¹⁰ *Zakon o zaštiti od nasilja u porodici*, dostupan na: <http://media.cgo-cce.org/2013/06/18-Zakon-o-zastiti-od-nasilja-u-porodici.pdf>

¹¹ *Zakon o socijalnoj i dječijoj zaštiti*, dostupan na www.sluzbenilist.me

¹² *Zakon o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku* dostupan na <http://www.mpa.gov.me/biblioteka/zakoni?alphabet=lat&sortDirection=Desc>

¹³ *Zakon o zdravstvenoj zaštiti* dostupan na <https://www.paragraf.me/propisi-crnegore/zakon-o-zdravstvenoj-zastiti.html>

¹⁴ *Zakonik o krivičnom postupku* dostupan na <https://www.paragraf.me/propisi-crnegore/zakonik-o-krivicnom-postupku.html>

¹⁵ *Krivični zakonik* dostupan na <https://www.paragraf.me/propisi-crnegore/krivicni-zakonik-crne-gore.html>

Porodični zakon propisuje da je dijete svako lice do navršenih 18 godina života, kao i da je država dužna da poštuje i unapređuje prava djeteta i preduzima potrebne mjere za zaštitu djeteta od zanemarivanja, zlostavljanja, eksploatacije i diskriminacije. Svako je dužan da obavijesti centar za socijalni rad o povredi prava djeteta za koju sazna. Članom 9a se utvrđuje da dijete ne smije biti podvrgnuto tjelesnom kažnjavanju ili bilo kom drugom okrutnom, nehumanom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju. Takođe, u skladu sa članom 5a ovog Zakona zabranjena je neposredna i posredna diskriminacija djeteta, dok je članom 5b propisana obaveza da je svako dužan da se rukovodi najboljim interesom djeteta u svim aktivnostima koje se direktno ili indirektno tiču djeteta.

Opšti Zakon o obrazovanju i vaspitanju predviđa zabranu diskriminacije članom 9a koji propisuje da u ustanovi nije dozvoljeno: fizičko, psihičko i socijalno nasilje; zlostavljanje i zanemarivanje djece i učenika; fizičko kažnjavanje i vrijeđanje ličnosti, odnosno seksualna zloupotreba djece i učenika ili zaposlenih i svaki drugi oblik diskriminacije u smislu zakona. U postupku rješavanja konflikata među djecom, učenicima, roditeljima, usvojiocima ili starateljima i zaposlenim u ustanovi mogu se angažovati posrednici. Ovim zakonom predviđena je i školska medijacija na način što se predviđa da u postupku rješavanja konflikata među djecom, učenicima, roditeljima, usvojiocima ili starateljima i zaposlenim u ustanovi mogu se angažovati posrednici, u skladu sa zakonom. Učenici imaju pravo na zaštitu od svih vrsta nasilja u školi, diskriminacije, zlostavljanja i zanemarivanja (član 97 stav 1 tačka 8), dok je članom 98 propisana dužnost učenika da poštuje ličnost drugih učenika i njeguje drugarske i humane odnose, kao i da poštuje pravila školskog, odnosno kućnog reda. U slučaju pričinjene štete, učenik je u skladu sa članom 98a ovog Zakona, odgovoran da nadoknadi štetu koji učini u ustanovi, dok se postupak utvrđivanja odgovornosti učenika i način nadoknade štete bliže uređuje statutom ustanove.

Zakonom o zabrani diskriminacije (*“Službeni list CG”, br. 46/10, 18/14 i 42/17*) propisano je da se diskriminacijom smatra svako pravno ili faktičko pravljenje razlike ili nejednako postupanje, odnosno propuštanje postupanja prema jednom licu, odnosno grupi lica u odnosu na druga lica, kao i isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva nekom licu u odnosu na druga lica, koje se zasniva na rasi, boji kože, nacionalnoj pripadnosti, društvenom ili etničkom porijeklu, vezi sa nekim manjinskim narodom ili manjinskom nacionalnom zajednicom, jeziku, vjeri ili uvjerenju, političkom ili drugom mišljenju, polu, promjeni pola, rodnom identitetu, seksualnoj orijentaciji i/ili interseksualnim karakteristikama, zdravstvenom stanju, invaliditetu, starosnoj dobi, imovinskom stanju, bračnom ili porodičnom stanju, pripadnosti grupi ili pretpostavci o pripadnosti grupi, političkoj partiji ili drugoj organizaciji, kao i drugim ličnim svojstvima.

Posebni oblici diskriminacije koji su utvrđeni članom 7 ovog Zakona i koji su u neposrednoj vezi sa vršnjačkim nasiljem su uznemiravanje i seksualno uznemiravanje. Uznemiravanje nekog lica ili grupe lica po nekom od prethodno navedenih osnova je svako neželjeno

ponašanje, uključujući i uznemiravanje putem audio i video nadzora, mobilnih uređaja, društvenih mreža i interneta, koje ima za cilj ili čija je posljedica povreda ličnog dostojanstva, izazivanje straha, osjećaja poniženosti ili uvrijeđenosti ili stvaranje neprijateljskog, ponižavajućeg ili uvrjedljivog okruženja i smatra se diskriminacijom. Diskriminacijom se smatra i svako neželjeno, verbalno, neverbalno ili fizičko ponašanje seksualne prirode, kojim se želi povrijediti dostojanstvo nekog lica ili grupe lica, odnosno kojim se postiže takav učinak, a naročito kada takvo ponašanje izaziva strah ili stvara neprijateljsko, ponižavajuće, zastrašujuće, degradirajuće ili uvrjedljivo okruženje. U slučaju pojave neke od navedenih vrsta diskriminacije, između ostalog, i kao oblik vršnjačkog nasilja može se podnijeti pritužba zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore, koji postupa u skladu sa Zakonom o zaštitniku ljudskih prava i sloboda. Takođe, svako ko smatra da je ugrožen određenim vidom diskriminacije ima pravo na pokretanje postupka zaštite pred sudom. Ova vrsta postupka se vodi po hitnom postupku.

Zakon o zaštiti od nasilja u porodici definiše institucije koje se bave nasiljem, odnosno propisuje da su policija, organ za prekršaje, Državno tužilaštvo, Centar za socijalni rad ili druga ustanova socijalne i dječje zaštite, zdravstvena ustanova, kao i drugi organ i ustanova koji se bave zaštitom, dužni da u okviru svojih ovlašćenja pruže potpunu i koordiniranu zaštitu koja je neophodna za zaštitu žrtve nasilja u zavisnosti od stepena njene ugroženosti. Od posebne važnosti u kontekstu zaštite žrtava vršnjačkog nasilja je član 9 ovog Zakona kojim je propisana dužnost prijavljivanja nasilja, tj. *dužnost državnog organa, drugog organa, zdravstvene, obrazovne i druge ustanove da prijave policiji učinjeno nasilje za koje saznaju u vršenju poslova iz svoje nadležnosti, odnosno djelatnosti*. Prijavu o učinjenom nasilju dužno je da policiji podnese odgovorno lice u organu ili ustanovi, kao i zdravstveni i socijalni radnik, nastavnik, vaspitač i drugo lice koje sazna za učinjeno nasilje u vršenju svojih poslova. Organ za prekršaje i policija dužni su da obavijeste centar za socijalni rad o prijavljenom nasilju. Članom 39 ovog Zakona je propisana i prekršajna odgovornost drugog lica, odnosno novčana kazna od dvostrukog do desetostrukog iznosa minimalne zarade u Crnoj Gori za prekršaj odgovornog lica u državnom organu, drugom organu, zdravstvenoj, obrazovnoj i drugoj ustanovi, zdravstvenog i socijalnog radnika, nastavnika, vaspitača i drugog lica ako ne prijavi policiji učinjeno nasilje za koje sazna u vršenju svojih poslova.

Zakonom o socijalnoj i dječijoj zaštiti, kao jedan od utvrđenih principa propisana je zabrana diskriminacije korisnika po osnovu rase, pola, starosti, nacionalne pripadnosti, socijalnog porijekla, seksualne orijentacije, vjeroispovesti, političkog, sindikalnog ili drugog opredeljenja, imovnog stanja, kulture, jezika, invaliditeta, prirode socijalne isključenosti, pripadnosti određenoj društvenoj grupi ili drugog ličnog svojstva (član 7). Od posebne važnosti je i princip uvažavanja najboljeg interesa korisnika u ostvarivanju prava iz socijalne i dječje zaštite koji je predviđen članom 7 stav 1 tačka 6 ovog Zakona. Članom 60 ovog Zakona utvrđene su vrste usluga u oblasti socijalne i dječje zaštite i to:

1) procjena i planiranje;

- 2) podrška za život u zajednici;
- 3) savjetodavno-terapijska i socijalno-edukativna usluga;
- 4) smještaj;
- 5) neodložne intervencije i
- 6) druge usluge.

Zakon o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku reguliše postupanje prema maloljetniku kao učiniocu krivičnih djela, i djetetu i maloljetniku kao učesnicima u postupku koje se zasniva na poštovanju ljudskih prava i osnovnih sloboda; uvažavanju najboljeg interesa maloljetnih lica; razumljivosti jezika, upotrebi tehnologije prilagođene uzrastu i stepenu razvijenosti maloljetnog lica; poštovanju prava na privatnost maloljetnog lica u svim fazama postupka; što većem izbjegavanju ograničenja lične slobode maloljetnika; podsticanju primjene alternativnih mjera i načina postupanja prema maloljetnicima; davanju prednosti krivičnim sankcijama koje se ne izvršavaju u institucionalnim uslovima; davanju posebnog značaja obuci i specijalizaciji kroz multidisciplinarni pristup i institucionalnu saradnju. Takođe, Zakonom o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku, kao osnovno načelo propisano je uvažavanje najboljeg interesa maloljetnika, što se se ogleda u sljedećem: maloljetnički postupak je hitne prirode i sve radnje se preduzimaju hitno, bez odlaganja, a organi koji učestvuju u postupku prema maloljetniku, drugi organi i ustanove od kojih se traže obavještenja, izvještaji ili mišljenja, kao i svi drugi subjekti postupka prema maloljetniku, dužni su da postupaju najhitnije kako bi se postupak što prije završio. Tužilac u praksi što više podstiče primjenu - alternativnih mjera (opomena i vaspitni nalog) čiji je cilj da se prema maloljetniku ne pokreće postupak ili da se postupak obustavi, te da se utiče na pravilan razvoj maloljetnika i jačanje njegove lične odgovornosti kako ubuduće ne bi činio krivična djela. Postoje različite vrste vaspitnih naloga i to su: poravnanje sa oštećenim; redovno pohađanje škole ili redovno odlaženje na posao; uključivanje u određene sportske aktivnosti; obavljanje društveno korisnog ili humanitarnog rada; plaćanje novčanog iznosa u korist humanitarne organizacije, fonda ili javne ustanove; podvrgavanje odgovarajućem ispitivanju i odvikavanju od zavisnosti izazvane upotrebom alkohola ili droge; uključivanje u pojedinačni ili grupni tretman u odgovarajućoj zdravstvenoj ustanovi, savjetovalištu ili drugoj odgovarajućoj organizaciji; pohađanje kurseva za stručno osposobljavanje ili priprema i polaganje ispita i uzdržavanje od posjećivanja određenog mjesta ili kontakta sa određenim licima. U radu sa maloljetnicima isključivo postupaju specijalizovana lica odnosno lica koja su stekla posebna znanja o pravima djeteta i to ovlašćeni policijski službenici, državni tužioci za maloljetnike, sudije za maloljetnike, advokati, te predstavnici Stručne službe u višim sudovima i Vrhovnom državnom tužilaštvu koji daju stručno mišljenje, obavještenje i drugu stručnu pomoć u postupanju prema maloljetnim licima kao učesnicima u krivičnom postupku. Podaci o postupku prema maloljetniku i odluka u tom postupku, kao i podaci o tom maloljetniku ne smiju se objavljivati u medijima.

Zakonom o zdravstvenoj zaštiti precizirano je da u slučaju prijave nasilja od strane djeteta, njegovih roditelja, Centra za socijalni rad, Uprave policije i nekog drugog subjekta, zdravstvene ustanove, odmah po dolasku djeteta koje je žrtva nasilja rade detaljan pregled i utvrđuju da li postoje eventualne tjelesne povrede, nakon čega su dužni da zbrinu tu osobu. Nakon sprovedenog postupka, obavještavaju se roditelji, odnosno Centar za socijalni rad o počinjenom nasilju, nakon čega se određuje dalji tok postupanja sa žrtvom nasilja i upućuje ka drugim nadležnim organima i institucijama, radi njihove zaštite prava.

Kada je u pitanju strateški okvir, najvažniji dokument je **Strategija za prevenciju i zaštitu djece od nasilja sa akcionim planom 2017–2021.** čiji je opšti cilj „Do 2021. godine, omogućiti za svu djecu u Crnoj Gori unaprijeđenu zaštitu od svih oblika nasilja, uključujući zanemarivanje i eksploataciju". Specifični ciljevi Strategije su usmjereni na unapređenje zakonodavnog i institucionalnog okvira, pravosudnog sistema, društvenih normi, razvijanje životnih vještina i otpornosti kod djece kako bi se spriječilo nasilje i njegove posljedice kao i kreiranje sistema za monitoring i evaluaciju. U kontekstu vršnjačkog nasilja, od posebnog značaja su određene aktivnosti planirane ovom Strategijom, poput kontinuirane primjene programa usmjerenih na smanjivanje vršnjačkog nasilja; razvoja i primjena programa čiji je fokus podrška djeci iz osjetljivih grupa za jačanje vještine samozaštite od svih oblika nasilja; u okviru redovnih i vannastavnih školskih programa sprovođiti preventivne aktivnosti u cilju promovisanja prava djeteta i principa nenasilja; kreiranje i implementacija sveobuhvatne obuke i edukacije zdravstvenih radnika koji rade i dolaze u kontakt s djecom, s akcentom na izabrane pedijatre i ginekologe, za prepoznavanje svih formi nasilja nad djecom; jačanje kapaciteta zaposlenih u centrima za socijalni rad za zaštitu žrtava nasilja; prilagođavanje rada multidisciplinarnih operativnih timova za zaštitu od nasilja na lokalnom nivou potrebama konkretnog slučaja itd.

Ministarstvo prosvjete je pripremio, a Vlada Crne Gore usvojila **Program za suzbijanje vršnjačkog nasilja i vandalizma u obrazovno-vaspitnim ustanovama u Crnoj Gori s Akcionim planom 2019-2021. godina.** Program je zasnovan na dokazima, tačnije nalazima Analize stanja pojava vršnjačkog nasilja i vandalizma koja je stavila akcenat na evidentirane slučajeve po vrstama nasilja, u odnosu na razvojne i obrazovno-vaspitne nivoe, kao i na počinjenju štetu¹⁶.

---

¹⁶ Preuzeto iz Uputstva školama „Podjela odgovornosti i postupanje u cilju prevencije i u slučajevima pojave nasilja i vandalizma“ dostupnog na <http://www.skolskiportal.edu.me/Docs/Prirunici/Uputstvo%20%C5%A1kolama%20Podjela%20odgovornosti%20i%20postupanje%20u%20cilju%20prevencije%20i%20u%20slu%C4%8Dajevima%20pojave%20nasilja%20i%20vandalizma.pdf>

2.2. INSTITUCIONALNI OKVIR

Institucionalni okvir u oblasti prevencije i borbe protiv vršnjačkog nasilja u Opštini Kolašin obuhvata različite institucije:

- Obrazovno vaspitno ustanove
- Opštinu Kolašin
- JU Centar za socijalni rad Mojkovac i Kolašin
- Odjeljenje bezbjednosti, Osnovno državno tužilaštvo i Osnovni sud u Kolašinu
- Dom zdravlja Kolašin

2.2.1. Obrazovno vaspitno ustanove

Zaštita djece od nasilja i stvaranje uslova za bezbjedno okruženje djece/učenika jedan je od prioriternih zadataka vaspitno-obrazovnih ustanova. Uloga obrazovnog sistema u odnosu na vršnjačko nasilje ogleda se kroz: prevenciju, otkrivanje svih oblika nasilja nad i među djecom i prijavljivanje, pružanje podrške djetetu koje žrtva nasilja, kao i djetetu koje je počinilac nasilja u fazi tretmana i praćenja, i naravno, podrške porodici, kao i kroz saradnju sa ostalim relevantnim akterima u ovoj oblasti. Prema podacima Zavoda za školstvo¹⁷, na teritoriji Opštine Kolašin se nalaze jedna državna predškolska ustanova, pet državnih osnovnih škola, jedna državna srednja škola i jedna državna škola za osnovno muzičko obrazovanje i to:

- ❖ PU "Sestre Radović" (243)
- ❖ JU OŠ „Dr Radoslav Jagoš Vešović“ (19)
- ❖ JU OŠ „Međuriječje“ (15)
- ❖ JU OŠ „Risto Manojlović“ (541)
- ❖ JU OŠ „Mojsije Stevanović“ (30)
- ❖ JU OŠ „Vojin Čepić“ (31)
- ❖ JU SMŠ "Braća Selić" (273)
- ❖ JU Škola za osnovno muzičko obrazovanje (151, od čega u matičnoj školi u Kl 111, a u područnoj u Mk 40)

Najznačajniju ulogu u vaspitno obrazovnim ustanovama u oblasti vršnjačkog nasilja imaju psiholozi i pedagozi, čiji poslovi u ovoj oblasti obuhvataju najšira područja rada, od planiranja i programiranja preventivnih aktivnosti u cilju smanjenja vršnjačkog nasilja, do pružanja podrške učenicima koji su žrtve vršnjačkog nasilja, učenicima koji su počinio nasilja i njihovim porodicama, a sve u cilju djelovanja na ličnost i ponašanje učenika na način da se ta vrsta nasilja ne ponovi. U cilju prevencije i pružanja smjernica pedagozima, psiholozima, nastavnicima i drugim akterima za postupanje u slučaju pojave vršnjačkog nasilja, Ministarstvo prosvjete i Kancelarija UNICEF-a u Crnoj Gori realizovali su u dijelu osnovnih

---

¹⁷ Spisak i kontakti vaspitno obrazovnih ustanova u CG dostupan na <http://www.mps.gov.me/rubrike/spisak-obrazovnih-ustanova>

škola projekat “*Škola bez nasilja*”. Ključni rezultati ovog projekta su Brošura za roditelje¹⁸, Uputstvo školama „Podjela odgovornosti i postupanje u cilju prevencije i u slučajevima pojave nasilja”¹⁹ i Priručnik Škola bez nasilja- ka sigurnom i podsticajnom okruženju za djecu čiji je cilj prepoznavanje i sprječavanje nasilja u školama²⁰.

U izmijenjenoj verziji Uputstva školama „Podjela odgovornosti i postupanje u cilju prevencije i u slučajevima pojave nasilja i vandalizma”²¹ Ministarstva prosvjete iz 2019. godine proizilaze glavne smjernice koje se odnose na: Formiranje timova u školama koji će pratiti proces prevencije nasilja i izbor koordinatora; Obavješćavanje Zavoda za školstvo i izvještavanje o sprovedenim aktivnostima i preduzetim mjerama po klasifikacionom periodu; Prezentovanje Programa na sjednici nastavničkog vijeća; Sprovođenje upitnika na slučajnom uzorku učenika; Sprovođenje obuka nastavnika za rad sa učenicima prema koracima Priručnika *Škola bez nasilja – sigurno školsko okruženje*, te postupanje po Uputstvu, o vrijednostima i pravilima, prepoznavanju i prevenciji pojava nasilja i vandalizma, s posebnim fokusom na one forme koje su uočene kao najzastupljenije u školi; Sprovođenje restitucije; Na početku svake školske godine kroz radionice koncipirati pravila za sva odjeljenja i sve razrede, a iz njih formulisati pravila škole (pozitivna forma); Postavljanje pravila na vidljiva mjesta u učionici, u holu škole itd.

Da bi vaspitno obrazovne ustanove pomogle da se vršnjačko nasilje spriječi, ali i adekvatno reagovale kada se posumnja ili otkrije nasilje, neophodno je da se u njima realizuju sveobuhvatne preventivne mjere, kao i mjere intervencije. OŠ „Risto Manojlović” i SMŠ „Braća Selić” imaju planove za prevenciju vršnjačkog nasilja i formirane timove za postupanje u slučajevima vršnjačkog nasilja. U OŠ „Risto Manojlović” se realizuju radionice na temu vršnjačkog nasilja i različitih oblika nasilja kao što je npr. ruganje koje realizuju sa mlađim učenicima, kao i na temu psihološkog i sajber nasilja koje realizuju sa starijim učenicima. Takođe, u ovoj školi se organizuju radionice za vršnjačke edukatore, a tokom ove godine realizovan je i program *Moje vrijednosti i vrline*, u tri najproblematičnija odjeljenja. Planovi rada odjeljske zajednice u ovoj školi obuhvataju i teme koje se odnose na prevenciju nasilja.

---

¹⁸ Brošura za roditelje dostupna na linku <http://www.mps.gov.me/biblioteka/dokument>

¹⁹ Uputstvo školama „Podjela odgovornosti i postupanje u cilju prevencije i u slučajevima pojave nasilja” , Ministarstvo prosvjete (2015) dostupno na <http://www.mps.gov.me/biblioteka/dokument>

²⁰ Priručnik Škola bez nasilja- ka sigurnom i podsticajnom okruženju za djecu

Kako spriječiti nasilje u školama dostupan na http://files.unicef.org/montenegro/SBN_za_web_final.pdf

²¹ Uputstvo školama „Podjela odgovornosti i postupanje u cilju prevencije i u slučajevima pojave nasilja i vandalizma” Ministarstvo prosvjete 2019. dostupno na <http://www.skolskiportal.edu.me/Docs/Prirunici/Uputstvo%20%C5%A1kolama%20Podjela%20odgovornosti%20i%20postupanje%20u%20cilju%20prevencije%20i%20u%20slu%C4%8Dajevima%20pojave%20nasilja%20i%20vandalizma.pdf>

Osim toga, psihološkinja u ovoj školi drži čas odjeljenske nastave i trudi se tokom godine da prođe kroz svako odjeljenje i obuhvati različite teme (od verbalnog nasilja, tolerancije, razvijanja empatije, rad sa osjećanjima) tako da svako odjeljenje do kraja godine ima priliku da pohada barem po jednu od navedenih obuka. Pored navedenog, OŠ „Risto Manojlović“ organizuje Dan otvorenih vrata čija je ovogodišnja tema bila mentalno zdravlje. Takođe, organizovane su i radionice na temu seksualnog nasilja sa učenicima devetog razreda.

Kada je u pitanju SMŠ „Braća Selić“, neophodno je istaći da se i u ovoj školi realizuju preventivne aktivnosti u skladu sa programom vršnjačkog nasilja, kao što su radionice, predavanja, posjete časova odjeljenske zajednice. Program vršnjačkog nasilja je rađen u skladu sa Uputstvom školama „Podjela odgovornosti i postupanje u cilju prevencije i u slučajevima pojave nasilja“. U školi postoji tim za postupanje u slučaju vršnjačkog nasilja, a čine ga direktor škole, pedagog i dva nastavnika. Pored navedenih aktivnosti, u ovoj školi se realizuje i program „Škola bez nasilja“. Škola redovno realizuje radionice sa učenicima na razne teme, kao i debate, predstave, a takođe su sprovodili i ankete.

2.2.2. Opština Kolašin

Zakonom o lokalnoj samoupravi („Sl.list CG“, br. 2/2018 i 34/2019)²² i Statutom Opštine Kolašin (“Službeni list Crne Gore-opštinski propisi“, broj 024/19 od 26.06.2019.)²³ propisani su poslovi opštine koji, između ostalog, podrazumijevaju i donošenje planova i programa za pojedine oblasti, kao i učestvovanje u obezbjeđivanju uslova i unapređenju dječje zaštite, obrazovanja i drugih oblasti od interesa za lokalno stanovništvo. U skladu sa Odlukom o organizaciji i načinu rada lokalne uprave Opštine Kolašin (“Službeni list Crne Gore-opštinski propisi“, br.033/18 od 25.09.2018, 042/18 od 23.11.2018)²⁴, Sekretarijat za društvene djelatnosti, poslove opšte uprave i kadrovska pitanja između ostalog vrši poslove uprave koji obuhvataju izradu lokalnog plana za djecu, mlade, praćenje realizacije utvrđenih mjera i pripremu izvještaja; iniciranje i podršku mjerama u oblasti obrazovanja; ostvarivanje prava iz oblasti socijalne i dječje zaštite; zaštitu starih, osoba sa invaliditetom i marginalizovanih kategorija stanovništva, iniciranje i podršku mjerama u oblasti primarne zdravstvene zaštite, poslove koji se odnose na usmjeravanje djece sa POP u obrazovne programe, dodjelu stipendija svršenim učenicima srednjih škola, kao i podsticanje daljeg školovanja talentovane i nadarene djece itd.

U skladu sa navedenim nadležnostima, Sekretarijat za društvene djelatnosti, poslove opšte uprave i kadrovska pitanja kontinuirano saraduje sa vaspitno-obrazovnim ustanovama na

²² Zakon o lokalnoj samoupravi dostupan na <https://www.paragraf.me/propisi-crnegore/zakon-o-lokalnoj-samoupravi.html>

²³ Statut Opštine Kolašin dostupan na <https://drive.google.com/file/d/1E1hwhLxvaghraBpVRD1RfOPGpgkU3Yci/view>

²⁴ Odluka o organizaciji i načinu rada lokalne uprave Opštine Kolašin dostupna u Katalogu propisa.

teritoriji opštine, kao i sa ostalim nadležnim lokalnim institucijama za djelovanje u borbi protiv vršnjačkog nasilja. Saradnja između opštine i nadležnih institucija je veoma razvijena i jedan od najboljih pokazatelja te saradnje je multidisciplinarni tim za borbu protiv nasilja u porodici. U situacijama kada se dogodi neki slučaj nasilja u porodici ili školi, članovi multidisciplinarnog tima obično idu u same porodice iz kojih djeca dolaze, kao i u školu. Neophodno je istaći da se upravo zahvaljujući veoma dobroj saradnji između opštine i ostalih nadležnih institucija prevazilazi problem nedostatka stručnog kadra kao što je slučaj nedostatka psihologa u Centru za socijalni rad i Savjetovalištu za mlade u Domu zdravlja, koji u slučajevima vršnjačkog nasilja angažuje psihologe iz opštine i škole. Takođe, opština ima planove usluga koji se tiču nagrada mladih koje se dodjeljuju na Dan Opštine Kolašin talentovanim i nadarenim učenicima. Sekretarijat za društvene djelatnosti, poslove opšte uprave i kadrovska pitanja je takođe inicirao i koordinirao proces izrade Nacrta lokalnog akcionog plana za mlade 2020-2021.godina, kojim se između ostalog predviđa i otvaranje omladinskog servisa.

2.2.3. JU Centar za socijalni rad Mojkovac i Kolašin

U skladu sa Odlukom o izmjenama i dopunama Odluke o organizovanju javnih ustanova centara za socijalni rad, koju je usvojila Vlada Crne Gore u decembru 2015. godine utvrđena je nova organizacija centara za socijalni rad i formiran je Centar za socijalni rad za opštine Mojkovac i Kolašin, sa sjedištem u Mojkovcu i poručnom jedinicom u Kolašinu. Centar za socijalni rad odlučuje prvenstveno o pravima iz oblasti socijalne i dječije zaštite, u skladu sa Zakonom o socijalnoj i dječijoj zaštiti, i drugim podzakonskim aktima. U okviru svojih javnih ovlašćenja obavlja procjenu stanja, potreba, snaga i rizika korisnika i drugih lica značajnih za korisnika, rješava u prvom stepenu zahtjeve za ostvarivanje prava iz oblasti socijalne i dječije zaštite, pokreće, učestvuje u sudskim i drugim postupcima, vodi evidenciju korisnika i obavlja mnoge druge poslove u skladu sa zakonom.

Područna jedinica CSR u Kolašinu ima intenzivnu saradnju sa organima državne uprave, lokalne samouprave i drugim organizacijama na teritoriji ove opštine. Kroz saradnju i zajedničke aktivnosti radi na razvijanju, unaprjeđenju, i realizaciji planova i strategija koji doprinose zadovoljavanju individualnih i zajedničkih potreba građana, odnosno sprječavanju i suzbijanju socijalnih problema u lokalnoj zajednici. U tom kontekstu je neophodno pomenuti da područna jedinica CRS u Kolašinu nema psihologa, već u slučajevima vršnjačkog nasilja angažuje psihologe iz opštine i škole. U takvim slučajevima, socijalna radnica u Centru radi procjenu slučaja u saradnji sa psiholozima iz navedenih ustanova, a po potrebi rade i plan usluga sa žrtvama i počiniocima nasilja.

Procedura postupanja Centra za socijalni rad u slučaju vršnjačkog nasilja predstavljena je u Uputstvu školama „Podjela odgovornosti i postupanje u cilju prevencije i u slučajevima

pojave nasilja“, kao i na zvaničnoj internet stranici JU Centri za socijalni rad²⁵. „Centar za socijalni rad pruža podršku žrtvama vršnjačkog nasilja, savjetodavni rad izvršiocima nasilja i njihovim roditeljima, nadzor njihovog ponašanja i ostale zaštitne mjere. Stručni radnici Službe za djecu i mlade, preispituju situaciju, utvrđuju osobine ličnosti djeteta, u kojim situacijama je sklono djete da se neadekvatno ponaša, šta je dovelo do incidenta i takvog ponašanja. Nakon obrade djetetove ličnosti i razgovora sa roditeljima, po potrebi utvrđuje Plan i program zaštite i rada, u zavisnosti da li je djete žrtva ili počinitelj, a sve u cilju poboljšanja njegovog ponašanja i bolje adaptacije u školi. Stručni radnici fokusiraju pažnju na unaprijeđenje prosocijalnog načina razmišljanja, uspostavljanja odgovarajućeg nivoa kontrole impulsa, razvoja osjećaja odgovornosti i prihvatanja posledica za sopstveno ponašanje. Pomažu u razvijanju vještina komuniciranja za nenasilno rješavanje konflikata i unaprijeđenje odnosa sa vršnjacima i porodicom. Insistira se na redovnim dolascima na savjetodavni rad. Važno je osnaživati roditelje, ali i vršiti nadzor roditeljskog prava kada za tim postoji potreba.”

2.2.4. Odjeljenje bezbjednosti, Osnovno državno tužilaštvo i Osnovni sud u Kolašinu

Postupak, kazne i mjere koje se preduzimaju prema maloljetnim licima koji su počinili nasilja i utvrđuju organi nadležni za postupanje u navedenim slučajevima regulisani su Zakonom o postupanju sa maloljetnicima u krivičnom postupku, Krivičnim zakonikom, Zakonikom o krivičnom postupku, Zakonom o sudovima itd. Kada je u pitanju nasilje u kojem nema elemenata krivičnog djela i prekršaja, škole uz pomoć svojih timova rešavaju takve oblike nasilja različitim vaspitnim merama tako što utiču na ponašanje svojih učenika. Međutim, ukoliko se dogode slučajevi vršnjačkog nasilja koji imaju elemente krivičnog djela i prekršaja, nadležnost za postupanje u tim slučajevima imaju Odjeljenje bezbjednosti Kolašin, Osnovno državno tužilaštvo i Osnovni sud u Kolašinu. Kada je u pitanju Odjeljenje bezbjednosti Kolašin, u slučajevima vršnjačkog nasilja postupa inspektor za maloljetničku delikvenciju koji je angažovan u Sektoru kriminalističke policije, opšteg kriminaliteta i maloljetničke delikvencije. Inspektor za maloljetničku delikvenciju se pored pitanja maloljetničke delikvencije koji obuhvataju između ostalog i slučajeve vršnjačkog nasilja, bavi i svim ostalim problemima opšteg kriminaliteta. U cilju suzbijanja maloljetničke delikvencije, Odjeljenje bezbjednosti Kolašin sprovodi stalno aktivnosti na prevenciji vršnjačkog nasilja, tako što u osnovnim i srednjim školama realizuju predavanja na temu vršnjačkog nasilja. Predavanja organizuju po dogovoru i nakon sastanaka sa upravama škola. Polaznici predavanja su grupe od 25-30 učenika, u osnovnim škola učenici 6 i 7, 8 razreda, dok su u srednjoj školi polaznica predavanja učenici iz svih razreda.

---

²⁵ Procedura postupanja Centra za socijalni rad u slučaju vršnjačkog nasilja dostupna na linku <https://www.csrcg.me/index.php/najcesca-pitanja-i-odgovori>

Odjeljenje bezbjednosti Kolašin blisko da saraduje sa pravosudnim sistemom, vodeći računa o najboljem interesu djeteta. Za maloljetničke predmete u Osnovnom državnom tužilaštvu u Kolašinu zadužena je državna tužiteljka, koja je prošla sertifikovanu obuku o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku. Takođe, u Osnovnom sudu u Kolašinu u krivičnim predmetima prema maloljetnicima postupa sutkinja za maloljetnike.

2.2.5. Dom zdravlja Kolašin

Dom zdravlja Kolašin je jedina ustanova primarne zdravstvene zaštite na području Opštine Kolašin, pa je u njegovoj obavezi da stanovništvu ovog područja obezbijedi sve potrebne zdravstvene usluge ovog nivoa, na prostoru od oko 900km², podijeljenih na 19 mjesnih zajednica. Pružanje zdravstvenih usluga stanovništvu udaljenih seoskih područja organizovano je kroz punktove u Barama Kraljskim, Dragovića Polju i Manastiru Morači.

Dom zdravlja ima važnu ulogu u obezbjeđenju blagovremene i adekvatne intervencije u slučajevima vršnjačkog nasilja, jer su zdravstveni radnici u poziciji da uoče rane signale nasilja, te mogu da pomognu da se osigura blagovremena intervencija ukoliko prijavljuju ili upućuju slučajeve policiji ili socijalnim službama. Zdravstveni radnici mogu prvi doći u kontakt sa osobom koja je žrtva vršnjačkog nasilja i zato je od posebnog značaja da zdravstveni radnici na prikladan, stručan način, sa puno pažnje i strpljenja obave pregled, evidentiraju sve vidljive povrede i prijave sumnju na nasilje policiji odmah, u toku ili neposredno poslije ukazane ljekarske pomoći. U Domu zdravlja Kolašin postoji Savjetovalište za dijabetes, reproduktivno zdravlje i za mlade koje radi svim radnim danima od 7h do 15h. Ovo Savjetovalište organizuje predavanja za mlade na različite teme, kao što su alkoholizam i narkomanija i ono takođe može imati važnu ulogu u edukaciji djece i mladih o vršnjačkom nasilju. U Savjetovalištu rade pedijatar i pedijatrijska sestra, ali nema psihologa te ovaj nedostatak stručnog kadra prevazilaze pozivanjem psihologa iz opštine. Takođe, u Domu zdravlja nema psihijatra, niti postoji Centar za mentalno zdravlje.

3. POČETNO ISTRAŽIVANJE I ANALIZA STANJA

NVO Juventas je u periodu koji je prethodio formiranju radne grupe za izradu Akcionog plana za borbu protiv vršnjačkog nasilja Opštine Kolašin 2020-2022. sproveo istraživanje u osnovnim i srednjim školama u Crnoj Gori²⁶ koje je imalo za cilj ispitivanje različitih dimenzija vršnjačkog nasilja u crnogorskim školama. Ovo istraživanje je realizovano u okviru projekta "Koalicija protiv vršnjačkog nasilja u crnogorskim školama" koji sprovode Udruženje Roditelji, NVO Juventas, Unija srednjoškolaca Crne Gore i Centar za podršku lokalnog i regionalnog razvoja (CeP) uz finansijsku podršku Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori. Istraživanje je sprovedeno u 18 opština, u periodu od 1.oktobra do 16.novembra, 2018.godine i njime je obuhvaćeno 75 osnovnih i 41 srednja škola u Crnoj Gori.

Stoga je početnu fazu u analizi stanja u oblasti borbe protiv vršnjačkog nasilja u Opštini Kolašin predstavljala analiza nalaza koji su dobijeni u okviru ovog istraživanja i koji su utemeljeni na kvalitativnim i kvantitativnim provjerenim podacima. Cilj ovog istraživanja je bio pružanje uvida u percepciju, mišljenje i stavove učenika, njihovih roditelja i nastavnog osoblja o pojavi vršnjačkog nasilja u crnogorskim školama, njegovim uzrocima i najčešćim oblicima u kojima se javlja, kao i izvorima podrške i mehanizmima zaštite u kontekstu vršnjačkog nasilja. Za potrebe istraživanja pripremljeni su posebni upitnici za učenike, roditelje i nastavno osoblje. Istraživanje među učenicima je obuhvatilo troetafni slučajni reprezentativni stratifikovani uzorak učenika VI, VII i VIII razreda osnovnih škola i učenika I, II i III razreda srednjih škola u Crnoj Gori, kreiran na osnovu evidencije Ministarstva prosvjete o ukupnom broju učenika 2018/2019 (4 894 učenika osnovnih i srednjih škola). Istraživanjem su obuhvaćeni i roditelji učenika/ca koji su anketirani (1640 ispitanika), kao i nastavno osoblje posjećenih osnovnih škola (583 ispitanika) i nastavno osoblje srednjih škola (291 ispitanik).

U skladu sa navedenim, nalazi istraživanja su predstavljali polaznu osnovu i smjernice za rad radne grupe koja je formirana u cilju izrade Nacrta Akcinog plana za borbu protiv vršnjačkog nasilja Opštine Kolašin 2020-2022. i koju su činili: predstavnici Sekretarijata za društvene djelatnosti, poslove opšte uprave i kadrovska pitanja, JU OŠ „Risto Manojlović“, JU SMŠ „Braća Selić“, Centra za socijalni rad Kolašin, Odjeljenja bezbjednosti Kolašin i Doma zdravlja Kolašin. Neophodno je istaći da je pored analize nalaza istraživanja, analiza stanja obuhvatila nalaze, iskustva, stavove i ocjene svih članova radne grupe koji su na osnovu dugogodišnjeg iskustva i prakse u ovoj oblasti analizirali postojeću situaciju u oblasti vršnjačkog nasilja u Opštini Kolašin, ključne probleme i uzroke njihovog nastanka, rješenja u odnosu na uočene probleme, kao i dobre prakse u ovoj oblasti.

---

²⁶ Istraživanje o vršnjačkom nasilju u crnogorskim školama dostupno na linku www.juventas.co.me

3.1. Ključni nalazi istraživanja o vršnjačkom nasilju u osnovnim i srednjim školama

3.1.1. Ključni nalazi - učestalost pojave vršnjačkog nasilja

Na osnovu podataka dobijenih na reprezentativnom uzorku učenika/ca VI, VII i VIII razreda, njih 93.6% se osjeća sigurno u školskom okruženju. Među učenicima/cama I, II i III razreda srednjih škola, njih 89.9% navodi da se osjeća sigurno.

Skoro svaki peti učenik/ca, kako osnovnih tako i srednjih škola, navodi da mu/joj se desilo da doživi neki oblik vršnjačkog nasilja jednom ili više puta u prošloj školskoj godini.

3.1.2. Ključni nalazi - najčešći vidovi vršnjačkog nasilja

Najčešći oblik vršnjačkog nasilja među učenicima/cama osnovnih škola se odnosi na verbalno nasilje. Jedna trećina učenika/ca je navodi da se desilo da ga/ju je vršnjak nazvao/la ružnim, pogrđnim imenom (33.9%), vrijeđao/la ga/nju (33.1%), povrijedio/la ga/nju tako što je širio/la netačne priče o njemu/njoj (32.2%), bez odobrenja uzimao/la njegov/njen školski pribor i druge stvari (38.9%). Svaki peti učenik/ca (20.7%) navodi da mu/joj se desilo fizičko nasilje od strane vršnjaka.

Učestalost verbalnog nasilja je nešto izraženija među učenicima srednjih škola, te tako 40.2% učenika/ca navodi da mu/joj se desilo da ga je vršnjak nazvao ružnim, pogrđnim nadimcima; 38.7% da je bilo povrijeđeno jer je vršnjak širio netačne priče o njemu/njoj; 32.9% je doživjelo vrijeđanje; a 40.2% navodi da mu/joj je vršnjak bez odobrenja uzimao/la školski pribor i druge stvari. Fizičko nasilje je doživjelo 18.8% učenika srednjih škola.

Među učenicima osnovnih škola, 10.8% navodi da desilo da se osjeća povrijeđeno, uplašeno ili postideno zbog sadržaja koji je njegov/njen vršnjak podijelio na društvenim mrežama. Gotovo svaki peti učenik/ca srednje škole (18.6%) navodi da je doživjelo ovakvu neprijatnost.

3.1.3. Ključni nalazi - mehanizmi podrške

Objašnjavajući kako reaguju ukoliko primjete da se nasilje dešava, učenici osnovnih i srednjih škola među najčešćim odgovorima navode da se udaljavaju od mjesta događaja (28.0% osnovaca i 27.2% srednjoškolaca) i da ne žele da se miješaju u tuđe stvari (26.3% osnovaca i 29.9% srednjoškolaca).

38.7% osnovaca se obraća nastavnom osoblju za pomoć, ukoliko se desi da posmatra nasilje nad nekim učenikom u školi. Među učenicima/cama srednjih škola, 21.9% navodi da se za pomoć obraća nastavniku/ci.

U tekućoj školskoj godini, 42.1% nastavnog osoblja osnovnih škola navodi da mu/joj se desilo da se učenik/ca požalio/la da je žrtva vršnjačkog nasilja. 26.8% nastavnika/ca srednjih škola navodi isto, dok 20.4% roditelja navodi da se desilo mu/joj se dijete požali da je žrtva vršnjačkog nasilja.

U slučaju vršnjačkog nasilja u vezi sa svojim djetetom, roditelji anketiranih učenika se najčešće za pomoć obraćaju upravi škole (31.0%) i nastavnom osoblju (29.7%). Svaki peti roditelj (22.0%) navodi da ne traži pomoć u slučaju vršnjačkog nasilja. U ovoj školskoj godini 4.6% roditelja navodi da se obratilo za pomoć zaposlenima u školi.

3.1.4. Ključni nalazi - odgovornost svih članova zajednice

Ocjenjujući kvalitet odnosa i komunikacije sa roditeljima učenika, svaki četvrti nastavnik/ca (26.4%) navodi da je djelimično zadovoljan/a ili nije zadovoljan/a odnosom sa roditeljima kada je riječ o vršnjačkom nasilju. 17.6% nastavnika/ca osnovnih škola i 22.0% roditelja navodi isto.

Jedna trećina nastavnog osoblja naglašava neophodnost poboljšanja saradnje sa roditeljima, kao i njihovo uključivanje u programe za borbu i prevenciju vršnjačkog nasilja.

Među najčešćim preprekama i teškoćama sa kojima se suočavaju prilikom rješavanja problema vršnjačkog nasilja, roditelji navode generalnu nezainteresovanost cjelokupnog sistema za ovaj problem (27.2%) i lošu saradljivost drugih roditelja (26.6%). Kada je u pitanju povjerenje u različite nivou zaštite, roditelji najmanje vjeruju drugim roditeljima (39.3% ima povjerenje). 12.0% roditelja navodi da uopšte nema povjerenje u centre za socijalni rad, kada je riječ o mehanizmima rješavanja problema vršnjačkog nasilja. Da je efikasnost centara za socijalni rad veoma ili uglavnom niska, kada je riječ o mehanizmima rješavanja problema vršnjačkog nasilja, ocjenjuje 33.0% nastavnika/ca osnovnih škola i 38.2% nastavnika/ca srednjih škola. Niske ocjene nastavno osoblje daje i roditeljima, posebno kada je riječ o pojavi vršnjačkog nasilja u srednjim školama (8.6% nastavnika/ca u osnovnim školama i 21.1% nastavnika/ca u srednjim školama). U edukativno-savjetodavnom radu povodom vršnjačkog nasilja nije učestvovalo 91.1% roditelja, dok spremnost za uzimanjem učešća u takvoj obuci izražava svega 36.7% roditelja.

3.2. Nalazi članova radne grupe

Analiza stanja je pored nalaza istraživanja obuhvatila i analizu stanja u oblasti vršnjačkog nasilja u Opštini Kolašin od strane članova radne grupe koja je formirana u cilju izrade Nacrta Akcionog plana za borbu protiv vršnjačkog nasilja u Opštini Kolašin 2020-2022. godine. Članovi radne grupe su iz ugla svojih nadležnosti i dugogodišnjeg iskustva i prakse, tokom konsultativnih sastanaka analizirali ključne probleme u oblasti vršnjačkog nasilja, uzroke njihovog nastanka, rješenja u odnosu na uočene probleme, kao i dobre prakse u ovoj oblasti.

Tokom ovog procesa, radna grupa je identifikovala tri problemske oblasti koje zahtijevaju koordinisano djelovanje svih aktera u cilju prevencije vršnjačkog nasilja i zaštite fizičkog i mentalnog zdravlja djece koja su izložena vršnjačkom nasilju ili su u riziku od nasilja. **To su: nedovoljan rad na prevenciji vršnjačkog nasilja, nedovoljna osviještenost zajednice za prepoznavanje vršnjačkog nasilja i reagovanja u slučajevima nasilja i nedovoljna efikasnost sistema podrške i zaštite žrtava i počinioca vršnjačkog nasilja.**

U toku ove faze, analizirani su i sistemski problemi za koje je konstatovano da se na lokalnom nivou ne može uticati u velikoj mjeri na njihovo rješavanje. Jedan od takvih problema je nedostatak kadrova u psihološko-pedagoškim službama škola, Centru za socijalni rad, Domu zdravlja, Savjetovalištu za mlade i Odjeljenju bezbjednosti. Sa druge strane, istaknuto je da je između svih institucija koje su nadležne za djelovanje u borbi protiv vršnjačkog nasilja u ovoj opštini razvijena veoma dobra saradnja, te da sa na taj način u velikoj mjeri prevazilazi evidentirani problem nedostatka kadrova.

Nedovoljan rad na prevenciji vršnjačkog nasilja

Imajući u vidu dimenzije i različite pojavne oblike vršnjačkog nasilja konstatovano je da je neophodno intenzivirati aktivnosti na prevenciji vršnjačkog nasilja u školama. U tom kontekstu, potrebno je jačati kapacitete nastavnog osoblja za prepoznavanje vršnjačkog nasilja i reagovanja u tim slučajevima. OŠ „Risto Manojlović“ i SMŠ „Braća Selić“ imaju planove za prevenciju vršnjačkog nasilja i formirane timove za postupanje u slučajevima vršnjačkog nasilja. U skladu sa ovim planovima realizuju se različite radionice na temu vršnjačko nasilje, radionice za vršnjačke edukatore, a takođe se u OŠ „Risto Manojlović“ sprovodi program „Moje vrijednosti i vrline“, dok se u SMŠ „Braća Selić“ realizuje program „Škola bez nasilja“. Takođe, uprave škole u saradnji sa Odjeljenjem bezbjednosti Kolašin organizuju preventivne aktivnosti, odnosno predavanja na temu vršnjačkog nasilja. Međutim, potrebno je imati u vidu da su psihološke pedagoške službe u školama opterećene brojnim aktivnostima počev od aktivnosti na ovom polju, raznih timova, koordinacije, inkluzije itd. Sa druge strane, potrebno je da nastavno osoblje u većoj mjeri bude svjesno svoje vaspitne uloge i da unaprijedi svoju angažovanost u vaspitnom radu. Takođe je potrebno uvrstiti aktivnosti koje se odnose na vršnjačko nasilje u plan rada odjeljske zajednice. U tom

kontekstu istaknut je pozitivan primjer OŠ „Risto Manojlović“ u kojoj se prilikom izrade planova rada odjeljenske zajednice vodilo računa da budu obuhvaćene teme koje se odnose na prevenciju nasilja i najmanje dva časa koja se odnose konkretno na vršnjačko nasilje. Osim toga, psihološkinja u ovoj školi drži čas odjeljenske nastave i trudi se tokom godine da prođe kroz svako odjeljenje i obuhvati različite teme (od verbalnog nasilja, tolerancije, razvijanja empatije, rad sa osjećanjima) tako da svako odjeljenje do kraja godine ima priliku da pohada barem po jednu od navedenih obuka.

Istaknuto je da su u odnosu na fizičko nasilje češće pojave drugih vrsta nasilja poput psihološkog, socijalnog, elektronskog nasilja koji su teže za prepoznavanje i od strane samog nastavnog osoblja. Zato je potrebno obučeno cjelokupno nastavno i vannastavno osoblje kako bi se na vrijeme reagovalo jer blaži oblici vršnjačkog nasilja mogu kasnije biti uvertira za ozbiljnija nasilnička i kriminalna ponašanja. Takođe je istaknuto da škole nemaju mehanizam koji bi uticao na cyber nasilje, te nastavno osoblje i zaposleni u psihološko pedagoškim službama dobiju saznanja tek kad ovaj oblik nasilja dobije veći oblik. Posebnu pažnju treba posvetiti i seksualnom nasilju. S obzirom na zatvorenost sredine – kako i roditelja tako i nastavnika, odnosno stida, sa djecom se vrlo malo priča na tu temu. Svjedoci smo događaja koji se zbio u beranskoj osnovnoj školi, što je pokrenulo niz pitanja na nivou država i posebno pitanje prevencije ove vrste nasilja. Važno je osnažiti kako nastavno osoblje da o toj vrsti nasilja razgovaraju sa učenicima, tako i djecu da znaju mehanizme reagovanja u slučaju i te vrste nasilja. U cilju podizanja nivoa bezbjednosti u školama ocijenjeno je da je potrebno unaprijediti dežurstva, posebno u školskom dvorištu, a takođe i video nadzor. Osnovna škola ima video nadzor, mada neki djelovi škole nijesu pokriveni, poput određenih djelova školskog dvorišta. Pored toga, članovi radne grupe su saglasni da je potrebno posebno obratiti pažnju na djecu sa posebnim obrazovnim potrebama i djecu iz ranjivih grupa koja su često stigmatizovana i socijalno izolovana.

Nedovoljna osviješćenost zajednice za prepoznavanje vršnjačkog nasilja i reagovanja u slučajevima nasilja

Imajući u vidu da je u društvu zastupljen visok stepen tolerancije na vršnjačko nasilje, potrebno je u većoj mjeri raditi na osvješćivanju zajednice da takva ponašanja nijesu prihvatljiva. Prvi znaci vršnjačkog nasilja su teži za prepoznavanje, pripisuju se dječjoj igri i u određenim slučajevima ignorišu što ukazuje na potrebu edukacije i senzibilisanja roditelja, djece i cjelokupne zajednice za prepoznavanje najranijih simptoma vršnjačkog nasilja (nesigurnost, povlačenje u sebe, agresija, ljutnja, nedostatak saosjećanja sa drugima itd.) i reagovanja u slučajevima nasilja. Česti su slučajevi posmatrača vršnjačkog nasilja koji neće da reaguju, ne traže pomoć već se samo udaljavaju sa mjesta događaja. Takođe, roditelji često šalju pogrešne poruke djeci kako da reaguju u slučajevima vršnjačkog nasilja. Dakle, potrebno je raditi prvenstveno na promjeni svijesti i jačanju socio-emocionalnih kapaciteta i djece i roditelja kako da se izbore da ne dođe do nasilja i kako adekvatno da reaguju ukoliko dođe do

takvih slučajeva. Važno je realizovati škole roditeljstva, kako bi se roditelji osnažili za uloge oca i majke i partnera, a sve u cilju razvijanja adekvatnih socio-emocionalnih kompetencija kod svoje djece. Istaknuto je da saradnja škola i roditelja u ovoj oblasti nije na dovoljno dobrom nivou, nedostaju preventivne aktivne sa roditeljima, kao i da se roditelji uključuju uglavnom u slučajevima kad se dogodi nasilje. Ocijenjeno je da u cilju prevazilaženja ovog problema potrebno da škole u većoj mjeri sprovedu preventivne aktivnosti na osnaživanju roditelja i djece, kao i da pripreme i distribuiraju brošure, liflete i sl. koji sadrže smjernice i uputstva kako u dijelu prepoznavanja, tako i u dijelu reagovanja na vršnjačko nasilje. Takođe, osim edukacije navedenih ciljnih grupa, potrebno je sprovoditi zajedničke kampanje (škole, opština, nadležne institucije, NVO mediji) i koje bi za cilj imale edukaciju svih drugih aktera u zajednici o ovom društvenom fenomenu.

Nedovoljna efikasnost sistema podrške i zaštite žrtava i počinioca vršnjačkog nasilja

Trenutni sistem podrške i zaštite žrtava i počinioca vršnjačkog nasilja nije dovoljno efikasan. Kada je u pitanju sistem podrške i zaštite u školama, istaknuto je da postoji Pravilnik o izricanju vaspitnih mjera, u skladu sa kojim se sprovodi procedura koja se u praksi nije pokazala najadekvatnijom. Ta procedura podrazumijeva sprovođenje određenih metoda koje nijesu pedagoške (pisanje izjave od djece, saslušavanje djece koje nekada može biti realizovano po nekoliko puta u različitim institucijama u prisustvu roditelja i psihologa). Osim toga, u slučajevima vršnjačkog nasilja škole sa Centrom za socijalni rad prave plan podrške koji, između ostalog, podrazumijeva savjetodavni rad. Postoji jasan protokol u slučaju nasilja sa podjelom uloga u školi i sa tim protokolom je upoznato cjelokupno nastavno osoblje. Međutim, ključni problem u sistemu podrške u školama i u drugim institucijama je činjenica da psihoterapeuti ne mogu da rade, kada se procijeni da je potrebna i ta vrsta podrške tj. primjenju psihoterapiju jer psihoterapija nije prepoznata u nomenklaturi zanimanja. Istaknuto je i da vaspitne mjere treba izricati tek nakon što se dobro ispita i procijeni koja vaspitna mjera odgovara djetetu. Rješenje problema nije izmještanje djece iz odjeljenja ili škola, već treba raditi direktno sa djecom u odeljenju - sa svom djecom, kako sa djetetom koje je vršilo nasilje, tako i sa djetetom koje je žrtva nasilja. Važno je uočiti koje potrebe djeteta nijesu bile zadovoljene, koja su osjećanja u osnovi tog čina – odnosno otkriti šta oba djeteta „poručuju“ kroz nasilje – jedno iz uloge onoga koga vrši, a drugo iz uloge onoga ko trpi nasilje i raditi na razvijanju adekvatnih vještina kod oba djeteta.

Kada je u pitanju Centar za socijalni rad Kolašin, ključni problem je nedostatak stručnog kadra jer ova institucija nema psihologa, već u slučajevima vršnjačkog nasilja angažuje psihologe iz opštine i škole. U takvim slučajevima, socijalna radnica u Centru radi procjenu slučaja u saradnji sa psiholozima iz navedenih ustanova, a po potrebi rade i plan usluga sa žrtvama i počiniocima nasilja. U tom kontekstu je ocijenjeno da se dobrom pokazala praksa društveno korisnog rada (volontiranje u institucijama na osnovu vaspitnog naloga). Osim

problema nedostatka stručnog kadra, ocijenjeno je da su zaposlenima u Centru za socijalni rad potrebne obuke na temu vršnjačkog nasilja. Takođe je ocijenjeno da je potrebno jačati kapacitete i zdravstvenog osoblja (posebno pedijatar i ginekologa) u Domu zdravlja Kolašin na temu vršnjačkog nasilja. Osim nedovoljno izgrađenih kapaciteta zdravstvenog osoblja u oblasti vršnjačkog nasilja, neophodno je i da se u Savjetovalište za dijabetes, reproduktivno zdravlje i za mlade u Domu zdravlja, koje organizuje predavanja na različite teme, uvrsti u plan predavanja tema vršnjačkog nasilja. Takođe, ovo Savjetovalište nema psihologa, već taj problem prevazilaze angažovanjem psihologa iz opštine. Problem sistemskog karaktera je svakako nepostojanje Centra za mentalno zdravlje, kao i nedostatak stalno angažovanog psihijatra u Domu zdravlja (psihijatar dolazi dva puta mjesečno). Pored navedenih institucija, važnu ulogu u sistemu podrške u slučajevima vršnjačkog nasilja ima Odjeljenje bezbjednosti Kolašin. U slučajevima vršnjačkog nasilja postupa inspektor za maloljetničku delikvenciju koji je angažovan u Sektoru kriminalističke policije, opšteg kriminaliteta i maloljetničke delikvencije. Problem sistemskog karaktera-nedostatak kadra je prisutan i u ovoj instituciji jer se inspektor za maloljetničku delikvenciju ne bavi samo pitanjima maloljetničke delikvencije koji obuhvataju između ostalog i slučajeve vršnjačkog nasilja, već i to što se bavi i svim ostalim problemima opšteg kriminaliteta.

Strateški cilj 1. Unaprjeđenje preventivnog rada u oblasti vršnjačkog nasilja u obrazovno-vaspitnim ustanovama**Operativni ciljevi:**

- 1.1. Unaprjeđenje kompetencija nastavnog i vannastavnog osoblja za prevenciju i konstruktivno reagovanje u slučajevima vršnjačkog nasilja i drugih oblika nasilja
- 1.2. Angažovanje postojećih resursa u obrazovno-vaspitnim ustanovama za stvaranje bezbjednog i podsticajnog okruženja
- 1.3. Unaprjeđenje sistema za praćenje i evaluaciju rada na polju vršnjačkog nasilja u školama

Strateški cilj 2. Podizanje svijesti zajednice za prepoznavanje vršnjačkog nasilja i reagovanja u slučajevima vršnjačkog nasilja**Operativni ciljevi:**

- 2.1. Podrška razvoju i primjeni programa, kampanja i drugih aktivnosti na temu senzibilisanja djece, učenika, roditelja i cjelokupne zajednice za prepoznavanje vršnjačkog nasilja i pravovremeno reagovanje
- 2.2. Jačanje saradnje škola i ostalih nadležnih institucija sa roditeljima u cilju kreiranja bezbjednog i podsticajnog okruženja za djecu i učenike
- 2.3. Unaprjeđenje saradnje nadležnih institucija sa civilnim sektorom u cilju podizanja svijesti zajednice za prepoznavanje i reagovanje u slučajevima vršnjačkog nasilja

Strateški cilj 3. Unaprjeđenje podrške i zaštite žrtvama i počiniocima nasilja**Operativni ciljevi:**

- 3.1. Jačanje kapaciteta zaposlenih Centru za socijalni rad i u Domu zdravlja u oblasti vršnjačkog nasilja
- 3.2. Ublažavanje i otklanjanje posledica nasilja i resocijalizacija djeteta/učenika u zajednicu vršnjaka i život vaspitno-obrazovne ustanove

STRATEŠKI CILJ 1. Unaprjeđenje preventivnog rada u oblasti vršnjačkog nasilja u obrazovno-vaspitnim ustanovama

Operativni cilj 1.1. Unaprjeđenje kompetencija nastavnog i vannastavnog osoblja za prevenciju i konstruktivno reagovanje u slučajevima vršnjačkog i drugih oblika nasilja

Aktivnosti koje utiču na realizaciju operativnog cilja 1	Indikatori-pokazatelji uspjeha	Nosioci aktivnosti	Rok	Planirana sredstva	Izvor finansiranja
1.1.1. Organizovanje obuka za nastavno i vannastavno osoblje na temu prevencije i konstruktivnog reagovanja u slučajevima vršnjačkog nasilja u školama	Minimum 2 obuke organizovane godišnje	Škole u saradnji sa Opštinom Kolašin, Zavodom za školstvo (ZZŠ), Centrom za stručno obrazovanje (CSO), NVO	II i IV kvartal 2020. i 2021.godine	600 eura	Redovna budžetska sredstva škola, Opštine Kolašin, ZZŠ, CSO projekti i programi NVO
1.1.2. Organizovanje obuka za nastavno i vannastavno osoblje na temu konstruktivnog reagovanja i efikasne podrške žrtvama i počiniocima nasilja	Minimum 1 obuka organizovana godišnje	Škole u saradnji sa Opštinom Kolašin, Zavodom za školstvo (ZZŠ), Centrom za stručno obrazovanje (CSO), NVO	III kvartal 2020. i 2021. godine	300 eura	Redovna budžetska sredstva škola, Opštine Kolašin, ZZŠ, CSO, projekti i programi NVO
1.1.3. Organizovanje sastanka sa nastavnicima u cilju informisanja o	Organizovani sastanci sa nastavnicima u svim školama	Školski tim za prevenciju i postupanje u slučajevima vršnjačkog	Kontinuirano	Nisu potrebna sredstva	

sadržaju Protokola o reagovanju u slučajevima vršnjačkog nasilja i njegovoj primjeni		nasilja			
Operativni cilj 1.2. Angažovanje postojećih resursa u obrazovno-vaspitnim ustanovama za stvaranje bezbjednog i podsticajnog okruženja					
Aktivnosti koje utiču na realizaciju operativnog cilja 2	Indikatori-pokazatelji uspjeha	Nosioci aktivnosti	Rok	Planirana sredstva	Izvor finansiranja
1.2.1. Efikasna primjena plana rada školskog tima za prevenciju i postupanje u slučajevima vršnjačkog nasilja	Broj efikasno riješenih slučajeva vršnjačkog nasilja u školama	Školski tim za prevenciju i postupanje u slučajevima vršnjačkog nasilja	Kontinuirano	Nisu potrebna sredstva	
1.2.2. Formiranje klubova nastavnika, roditelja i učenika	Formirani klubovi nastavnika, roditelja i učenika u svim školama	Škole u saradnji sa roditeljima i učenicima	Kontinuirano	Nisu potrebna sredstva	
1.2.3. Organizovanje raznovrsnih aktivnosti učeničkog parlamenta na temu vršnjačkog nasilja (obilježavanja Dana borbe protiv vršnjačkog nasilja-Dan ružičastih majica, dramski prikazi i sl.)	Broj organizovanih aktivnosti učeničkog parlamenta na temu vršnjačkog nasilja	Učenički parlamenti u školama, Unija srednjoškolaca	Kontinuirano	Nisu potrebna sredstva	
1.2.4. Unaprjeđenje partnerstva škola i roditelja-kroz organizovanje dežurstva roditelja	Broj dežurstava roditelja u školama	Škole u partnerstvu sa roditeljima	Kontinuirano	Nisu potrebna sredstva	

u školama itd.					
1.2.5. Organizovanje roditeljskih sastanaka na temu vrsnjačkog nasilja	Broj organizovanih roditeljskih sastanaka na temu vrsnjačkog nasilja	Škole	Kontinuirano	Nisu potrebna sredstva	
Operativni cilj 1.3. Unaprjeđenje sistema za praćenje i evaluaciju rada na polju vrsnjačkog nasilja u školama					
Aktivnosti koje utiču na realizaciju operativnog cilja 3	Indikatori-pokazatelji uspjeha	Nosioci aktivnosti	Rok	Planirana sredstva	Izvor finansiranja
1.3.1. Izrada i distribucija upitnika za učenike, roditelje i nastavnike o zadovoljstvu i kvalitetu realizovanih aktivnosti u oblasti vrsnjačkog nasilja u školama	Broj anketiranih učenika, roditelja i nastavnika	Školski tim za prevenciju i postupanje u slučajevima vrsnjačkog nasilja	IV kvartal 2020. i 2021. godine	Nisu potrebna sredstva	
1.3.2. Izrada godišnjeg izvještaja o realizovanim aktivnostima škole u oblasti vrsnjačkog nasilja	Broj podnijetih izvještaja školama, Opštini Kolašin	Škole	IV kvartal 2020. i 2021. godine	Nisu potrebna sredstva	
STRATEŠKI CILJ 2. Podizanje svijesti zajednice za prepoznavanje vrsnjačkog nasilja i reagovanja u slučajevima vrsnjačkog nasilja					
Operativni cilj 2.1 Podrška razvoju i primjeni programa, kampanja i drugih aktivnosti na					

temu senzibilisanja djece, učenika, roditelja i cjelokupne zajednice za prepoznavanje vršnjačkog nasilja i pravovremeno reagovanje

Aktivnosti koje utiču na realizaciju operativnog cilja 2.1.	Indikatori-pokazatelji uspjeha	Nosioci aktivnosti	Rok	Planirana sredstva	Izvor finansiranja
2.1.1. Formiranje multidisciplinarnog tima za prevenciju i reagovanje u slučajevima vršnjačkog nasilja	Formiran multidisciplinarni tim za prevenciju i reagovanje u slučajevima vršnjačkog nasilja	Škole, Opština Kolašin, Centar za socijalni rad (CSR), Dom zdravlja (DZ), Odjeljenje bezbjednosti (OB)	I kvartal 2020. godine	Nisu potrebna sredstva	
2.1.2. Organizovanje raznovrsnih aktivnosti na temu prepoznavanja i konstruktivnog reagovanja u slučajevima vršnjačkog nasilja u školama i lokalnoj zajednici (povezivanje škola, organizovanje predstava, izložbe radova itd.)	Broj organizovanih aktivnosti za djecu/učenike, roditelje i cjelokupnu zajednicu u školama i lokalnoj zajednici Broj djece/učenika koja su učestvovala u realizaciji aktivnosti	Škole u saradnji sa Opštinom Kolašinom, Ministarstvom prosvjete, NVO	Kontinuirano	300 eura po školi domaćinu	Redovna budžetska sredstva škola, opštine, Min.prosvjete projekti i programi NVO
2.1.3. Izrada i distribucija brošura na temu vršnjačkog nasilja	Broj kreiranih i distribuiranih brošura na temu vršnjačkog nasilja	Škole, Opština Kolašin, CSR, Dom zdravlja, Odjeljenje bezbjednosti	III kvartal 2020. godine	400 eura	Redovna budžetska sredstva škola, opštine, CSR, DZ, OB
2.1.4. Organizovanje Dana otvorenih vrata	Broj organizovanih Dana otvorenih vrata	Centar za socijalni rad u saradnji sa školama,	II kvartal 2020. i 2021. godine	Nisu potrebna sredstva	

		Opštinom Kolašin, Domom zdravlja, Odjeljenjem bezbjednosti			
Operativni cilj 2.2. Jačanje saradnje škola i ostalih nadležnih institucija sa roditeljima u cilju kreiranja bezbjednog i podsticajnog okruženja za djecu i učenike					
Aktivnosti koje utiču na realizaciju operativnog cilja 2.2.	Indikatori-pokazatelji uspjeha	Nosioci aktivnosti	Rok	Planirana sredstva	Izvor finansiranja
2.2.1. Primjena programa „Roditeljstvo za cjeloživotno zdravlje“	Sproveden program „Roditeljstvo za cjeloživotno zdravlje“	Dom zdravlja, Ministarstvo zdravlja	Kontinuirano	1500 eura	Redovna budžetska sredstva Doma zdravlja, Ministarstva zdravlja, donacije
2.2.2. Organizovanje radionica za roditelje i nastavnike za podsticanje socijalnih vještina i empatije, nenasilne komunikacije i tolerancije itd	Minimum 2 radionice za roditelje i nastavnike organizovane godišnje	Škole u saradnji sa Opštinom Kolašin i NVO	III i IV kvartal 2020.i 2021.	600 eura	Redovna budžetska sredstva škola, opštine projekti i programi NVO
Operativni cilj 2.3. Unaprjeđenje saradnje nadležnih institucija sa civilnim sektorom u cilju podizanja svijesti zajednice za prepoznavanje i reagovanje u slučajevima vršnjačkog nasilja					
Aktivnosti koja utiču na realizaciju operativnog cilja 2.3.	Indikatori-pokazatelji uspjeha	Nosioci aktivnosti	Rok	Planirana sredstva	Izvor finansiranja
2.3.1. Redovno informisanje lokalnih i nacionalnih medija	Broj objavljenih saopštenja u medijima	Škole, lokalna samouprava, DZ, CSR, OB, mediji	Kontinuirano	Nisu potrebna sredstva	

o realizovanim aktivnostima nadležnih institucija u oblasti vršnjačkog nasilja	Broj emitovanih priloga o realizovanim aktivnostima u oblasti vršnjačkog nasilja				
2.3.2. Podržati razvoj projekata i programa NVO na temu prevencija i suzbijanje vršnjačkog nasilja	Broj podržanih projekata i programa na opštinskom konkursu Broj obuhvaćene djece, roditelja, nastavnika podržanim projektima i programima na opštinskom konkursu	Opština Kolašin	I kvartal 2020. i 2021. godine	2000 eura	Redovna budžetska sredstva opštine
Strateški cilj 3. Unaprjeđenje podrške i zaštite žrtvama i počiniocima nasilja					
Operativni cilj 3.1. Jačanje kapaciteta zaposlenih u Centru za socijalni rad i u Domu zdravlja u oblasti vršnjačkog nasilja					
Aktivnosti koja utiču na realizaciju operativnog cilja 3.1.	Indikatori-pokazatelji uspjeha	Nosioci aktivnosti	Rok	Planirana sredstva	Izvor finansiranja
3.1.1 Organizovanje obuka za zaposlene u Centru za socijalni rad i u Domu zdravlja za prepoznavanje svih oblika vršnjačkog nasilja i efikasno reagovanje	Minimum dvije organizovane obuke godišnje (po jedna u CSR i DZ) Broj zaposlenih koji su prošli obuke u CSR i DZ	CSR, DZ, NVO	III i IV kvartal 2020. godine	600 eura	Redovna budžetska sredstva CSR, DZ, projekti i programi NVO

3.2. Ublažavanje i otklanjanje posledica nasilja i resocijalizacija djeteta/učenika u zajednicu vršnjaka i život vaspitno-obrazovne ustanove

Aktivnosti koja utiču na realizaciju operativnog cilja 3.2.	Indikatori-pokazatelji uspjeha	Nosioци aktivnosti	Rok	Planirana sredstva	Izvor finansiranja
3.2.1. Savjetodavni rad sa djecom koja su žrtve i počinioci nasilja	Broj djece koja učestvuju u procesu resocijalizacije Broj savjetodavnih usluga djeci koja su žrtve i počinioci nasilja	Škole (psihološko-pedagoške službe) Sekretarijat za društvene djelatnosti CSR DZ OB	Kontinuirano	Nisu potrebna sredstva	
3.2.2. Izrada plana aktivnosti u cilju razvoja adekvatnih socio-emocionalnih vještina djece koja su žrtve i počinioci nasilja	Kreiran plan aktivnosti	Škole, CSR, Dom zdravlja	II kvartal 2020.	Nisu potrebna Sredstva	
3.2.3. Savjetodavni rad sa roditeljima u cilju u cilju razvoja adekvatnih socio-emocionalnih vještina djece koja su žrtve i počinioci nasilja	Broj roditelja koji je koristio usluge savjetovanja	Škole, CSR, Dom zdravlja	Kontinuirano	Nisu potrebna Sredstva	

6. FINANSIRANJE, SPROVOĐENJE I PRAĆENJE AKCIONOG PLANA

Finansiranje

Realizacija aktivnosti koje su predviđene **Lokalnim akcionim planom za borbu protiv vršnjačkog nasilja Opštine Kolašin 2020-2022. godine** finansiraće se budžetskim sredstvima Opštine Kolašin, škola na teritoriji Opštine Kolašin, Područne jedinice Centra za socijalni rad za Mojkovac i Kolašin i Doma zdravlja. Takođe, realizacija planiranih aktivnosti će se finansirati i kroz raspoloživa sredstava međunarodnih i domaćih donacija koja su dostupna nevladinim organizacijama. Neophodno je istaći da najveći broj planiranih aktivnosti ne iziskuje planiranje dodatnih sredstava, već su sredstva za njihovu realizaciju obezbijedena u okviru redovnih budžetskih sredstava škola, Opštine Kolašin, JU Centra za socijalni rad Mojkovac i Kolašin, Doma zdravlja itd.

Sprovođenje

Za sprovođenje Lokalnog akcionog plana za borbu protiv vršnjačkog nasilja Opštine Kolašin 2020-2022. godine, biće odgovoran **Multidisplinarni tim za prevenciju i reagovanje u slučajevima vršnjačkog nasilja**, imenovan od strane predsjednika opštine.

Praćenje

Sistem monitoringa (praćenja) i evaluacije obuhvata sve faze i nivoe sprovođenja Lokalnog akcionog plana za borbu protiv vršnjačkog nasilja Opštine Kolašin za period 2020-2022. i treba da obezbijedi informacije o napretku i sprovođenju definisanih aktivnosti, kao i procjenu uspješnosti planiranih ciljeva. Osnov za monitoring i evaluaciju je sam Akcioni plan. Za sprovođenje monitoringa i evaluacije, biće zadužen Multidisplinarni tim za prevenciju i reagovanje u slučajevima vršnjačkog nasilja, koji će biti formiran nakon usvajanja Lokalnog akcionog plana za borbu protiv vršnjačkog nasilja Opštine Kolašin za period 2020-2022. Multidisplinarni tim za prevenciju i reagovanje u slučajevima vršnjačkog nasilja će kontinuirano pratiti implementaciju ovog plana u okviru redovnih sastanaka. Sekretarijat za društvene djelatnosti, poslove opšte uprave i kadrovska pitanja će obezbijediti podršku radu Multidisplinarnog tima, kroz obavljanje stručnih i administrativnih poslova, kao i kroz prikupljanje podataka o realizaciji aktivnosti predviđenih Akcionim planom.